

*DRIEMAANDELIJKS KONTAKTBLAD VAN DE
HEEMKUNDIGE KRING ' NORBERT DE VRIJTER '*

Derde jaargang nr.12. december 1985.

Verantwoordelijke Uitgever :

" Norbert de Vrijter " v.z.w.

P.a. Jos Aerts, Boskant 17 2418 LILLE

Heemkundige Kring

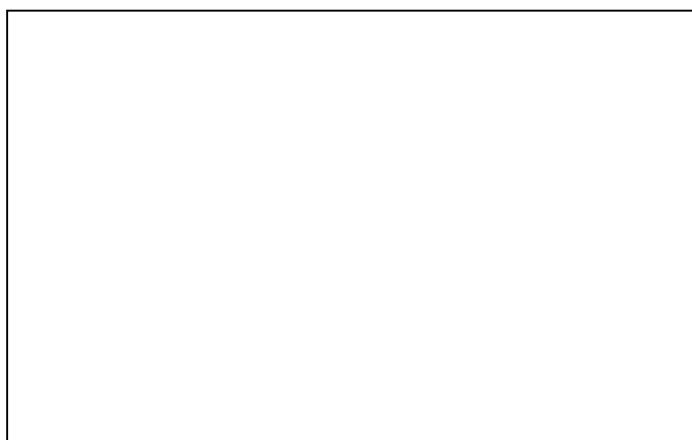
" Norbert de Vrijter " v.z.w.

Lokaal: ' Hof d'Intere '

Pastorijstraat 2

2152 WECHELDERZANDE

Rek.nr.954-7353871-55

UITSTAP HEEMKUNDIGE KRING: EEN SUCCES!

Onze heemkundige uitstap naar de watermolen van Hoolst in Olmen en Achel en Kaulille (Limburg) was zonder meer een reuzesucces. Niet zozeer wat betreft het aantal personen (29), alswel de kwaliteit van de rondleiding en de grote tevredenheid van de deelnemers.

We hadden er dan ook een stralende dag uitgekozen om in de voormiddag in de Hoolstmolen ontvangen te worden door molenaar Gust en hulpmolenaar Jef Druyts, waarvan wij een deskundige, maar niet minder inrteressante uitleg voorgeschoteld kregen. In de namiddag van die 5 oktober waren wij de gasten van "pastoor" A. Claassen te Achel. Het was een waar genoegen onze gastheer aan het woord te horen over de Achelse Tomp (burchttoren); de ruïne van het kasteel Grevenbroek de molens van Achel en de prehistorische grafvelden van Achel: dit alles door de zorgen van het gemeentebestuur mooi gerestaureerd en nu handig en met succes toeristisch uitgbaat. Dat geschiedenis en rondleiding niet per se saai hoeven tezajjn, bewijst wel het feit dat de meegekomen kinderen die hele dag zich geen moment verveeld hebben. Hoedje af voor de gidsen van die dag! De dag werd besloten met een bezoek aan het Keizershof te Kaulille, een authentieke zestiende eeuwse herberg, waar wij het prachtige interieur met een schat aan koperwerk

konden bewonderen bij het drinken van een lekkere 'Sezoens'. Van al de deelnemers kregen wij te horen dat dit ini tiatief zeker en vast moest herhaald worden.

Natuurlijk !

' HEKSENWANDELING ' : (WEERAL) EEN TOPPER !

Op die vrijdagavond van 18 oktober waren niet minder dan 168 deelname's opgedaagd (168 was wel een maximum dat wij vastgesteld hadden !) Om weer een wandeling " doorheen de sagen en legenden rond de Haarlebeek " mee te maken. De vier "heksenmeesters": Louis Verstappen, "meester" Rik De Backer, "meester" Frans Van Glabbeek en boswachter Emiel Peeters leverden weer puik werk af, in zoverre dat een deelnemer uit Mechelen vroeg hoe het kwam dat in onze gemeente zoveel " goeie vertellers" woonden... . Ook de andere "animatoren" kweten zich meer dan geslaagd van hun taak (hun namen vermelden wij niet, want dat blijft geheim !?!) waarvoor eveneens onze beste dank. De vier groepen werden begeleid door twee moezelzakspelers, Jef Vekemans van Vorselaar en Walter van den Branden, wat eveneens door de wandelaars fel gesmaakt werd. De mensen die mee aan het succes lagen van deze "heksenwandeling" verdienen ook een speciale dank: de v.z.w. Lilse Bergen, de Lilse Zeebonken en het ministerie van Vlaamse Gemeenschap, afdeling Volksontwikkeling.

Na deze wandeling werder wij weer overstelpt door aanvragen uit gans het Vlaamse landsgedeelte om weer zo 'n avondwandeling te organiseren. En ja, hoor ! Deze gaat door op vrijdag 21 februari 1986. Deelnemersprijs 150 fr. (waarin begrepen: heksendrank, koffie, haring, brood, gids). Inschrijven op voorhand is vereist en dat kan bij Jos Willems, Heiend 7, 2418 LILLE tel.(014) 55 73 57. Let wel op: het aantal deelnemers is beperkt !!!

KERSTAVONDWANDELING 1986 : R.I.P.

Haast "gewoontegetrouw" hadden wij U graag een derde Kerstavondwandeling met een sfeervolle nachtmis en gezellig samenzijn aangeboden. Helaas mogen door kerkelijke reorganisatie geen misvieringen buiten de vaste misvieringen in de kerk meer plaatsgrijpen: dus ook onze kerstnacht mis behoort nu definitief tot het verleden... Het bestuur van onze kring vond een kerstavondwandeling zonder de gepaste nachtmis als een kerststal zonder kribbe. Geen kerstavondactiviteit meer dit jaar dus, maar het bestuur beraadt zich over een passend vervangend initiatief voor het volgende jaar ...

KERSTMIS ... IN GIERLE.

Anderzijds verwijzen wij graag naar een prachtig evenement te Gierle, en meer bepaald in Hemeldonk. In dit mooie gehucht staat rond kerstmis weer een van de mooiste kerststallen van de Kempen.

Tweede Kerstdagavond trekken dan vele mensen, warm ingeduffeld, naar de 2e kerststal om er een sfeervolle mis viering met kerstspel bij te wonen. Van heinde en verre komen ze dan, met autobussen vol, zodat er weer om en bij de vijfhonderd mensen verwacht worden !

Wie er een speciale uitstap van wil maken, kan mee met "de bieteknotsers" van Lille. Deze vertrekken om 18u30 aan het kapelletje van de Houtzijde-Valvekenstraat door velden en weiden (wel over de paden natuurlijk) te voet naar Hemeldonk, onder het geronk van de moezelzakken en velen voorzien, van een uitgeholde biet met een flikkerend kaarsje. Ook stallantaarns dragen bij tot een sfeervolle kerstwandeling: om er bij dat koude weer toch een warm hart van te krijgen ... Hoeft er nog bij verteld te worden dat Louis Verstappen, "onze" heksenmeester, de initiatiefnemer is?

LILLE: DE RESTAURATIE VAN DE SLAGMOLEN VORDERT

Ons restauratieproject 'De Slagmolen', namelijk het terug opmaken en het inwerking stellen van de aloude en enige rosoliemolen in ons land blijft belangstelling en goedkeurende reacties verwekken.

Zo kregen wij van de Koning Boudewijnstichting een maximale subsidie van 400.000 frank definitief toebedeeld zodat wij de werken met een meer gerust (financieel) hart tegemoet zien. De Koning Bouwdewijnstichting rechtvaardigde haar tegemoetkoming met de vaststelling dat de Lilse slagmolen een uniek monument is in ons land dat ten allen prijze moet bewaard blijven. Ondertussen werd reeds een werkschema opgesteld door de betrokken partijen, zodat in maart 1986 de feitelijke werken van start kunnen gaan.

Wie zich echt eens daadwerkelijk wil inzetten voor heemkunde kan het nu: het opknappen van de molen gebeurt inderdaad enkel door vrijwilligers en daarvoor zijn... vrijwilligers nodig! De werken zullen vooral op zaterdagen uitgevoerd worden en er zijn al verscheidene mensen die zich bereid verklaard hebben, maar hoe meer zielen, hoe meer arbeidsvreugd ! Bij een groter aantal vrijwilligers kan er dan eventueel in ploegen gewerkt worden, wat natuurlijk des te interessanter is. Het meehelpen gebeurt natuurlijk kosteloos, maar de naam van elke helpende hand zal op een gedenkplaat in de molen voor het nageslacht bewaard worden.

En da's toch ook niet mis?

Zij dus een handje willen toesteken, kunnen contact opnemen met een van de bestuursleden of meer bepaald met de voorzitter, Jos Aerts, of onze secretaris, Walter Van den Branden.

JAARBOEK 1985 : ONDER DE DRUKPERS

Ons jaarboek 1985 belooft weer op tijd in Uw boekenkast te staan. Inderdaad is onze drukker "druk" in de weer om er een pareltje van te maken, zodat, traditiegetrouw, het jaarboek begin februari klaar is om onder onze leden verdeeld te worden.

Volgende onderwerpen zijn er in opgenomen:

- * P.JANSSENS en W.VAN DEN BRANDEN, De pest in het algemeen en in het bijzonder te Lille, Gierle, Poederlee en Wechelderzande in de zeventiende eeuw.*
- * P.VAN GESTEL, Gehuwde paren in poederlee 1847-1946 (dl.II)*
- * J. AERTS, honderd jaar Trees Geysen van Lille*
- * J. VAN OLMEN, De Sint-Sebastiaansgilde van Wechelderzande*
- * W.VAN DEN BRANDEN, "Goria"-zingen in Gierle en in de Kempen. Zedelijke teloorgang te Lille, Poederlee en Lichtaart.*
- * Oude zichten en klasfoto's van onze vier deelgemeenten*

Wij mogen ondertussen verklappen dat het jaarboek wordt voorgesteld en kan afgehaald worden op 8 en 9 februari 1986 tijdens de tentoonstelling " Molens en Molenbouw in de Kempen ", met een speciale kijk op onze vier deelgemeenten. Omdat Lille in het centrum gelegen is van de vier deelgemeenten, gaat deze tentoonstelling door in de feestzaal van de gemeentelijke jongensschool te Lille. Meer nieuws hierover vindt U in het volgende korttaktblad, dat reeds volgende maand verschijnt.

EEN LOFWAARDIG INITIATIEF TE GIERLE.'

Mensen met een opmerkelijke blik hebben reeds gemerkt dat de grafzerk in de kerkmuur recht tegenover de Vennestraat mooi werd hersteld en opgefrist. Deze grafzerk is een gedachterlis aan een roemrijk Gierlenaar, Ferdinand Smolderen, waarover U het een het ander verneemt in ons jaarboek 1984. Initiatiefnemer van deze herstelling is de heer Raymond Schuermans van Turnhout. Wij mogen hiervoor zeker wel onze goedkeuring en bewondering voor uitdrukken, want dank zij de heer Schuermans is nu tegelijkertijd ook weer een beetje verleden van Gierle opgefrist :/

HEEMKUNDIGE BIJDRAGEN NR. 14

MERKWAARDIGHEDEN UIT DE PAROCHIEREGISTERS VAN GIERLE (1594-1803).

het is dank zij het laatste concilie van Trente (1545-1563) dat onze parochieherders verplicht werden registers aan te leggen:

- doopregisters met de naam van het kind, de namen van de ouders en tevens die van peter en meterj
- huwelijksregisters met de data van ondertrouwen huwelijk met de namen van de echtelieden en deze van de getuigenj
- overlijdensregisters met de naam van de overledene en de datum van diens overlijden of begrafenis.

Toch duurde het nog tot het einde van de zestiende eeuw eer men echte registers ging aanleggen, te Gierle vanaf 1594, de andere dorpen van onze fusiegemeente pas vanaf het begin van de volgende eeuw met nakomer Poederlee pas vanaf 1647 ! Nochtans hielden de pastoors daarvoor losse nota's bij, zo te Wechelderzande reeds omstreeks 1590, maar deze zijn jammer genoeg - zoals de toenmalige deken reeds vreesde - verloren gegaan (1).

In de Gierlese parochieregisters werd de eerste inschrijving verricht door pater Servaesens, afkomstig van de abdij van Tongerlo. Hij verzekerde hier de dienst van pastoor van 1592 tot 1603. Dank zij deze geestelijke kunnen verwoede stamboomonderzoekers hun Gierlese voorouders opsporen tot in 1594.

Sommigen zullen zich afvragen of er dan geboorte-, huwelijks- of sterfdata van voordien niet kunnen teruggevonden worden. Inderdaad kan dat af en toe wanneer het meer belangrijke personen betreft. Over de gewone sterveling - en dat waren bijna alle inwoners - is er wat betreft de burgerlijke stand van voor 1594 weinig terug te vinden.

Zo weten wij van de beroemde WOUTER VAN GIERLE, eerste prior van de priorij Corsendonck dat hij omstreeks 1360 zou geboren zijn en enkel van PEETER VAN DER HEYDEN (PETRUS DE THYMO) weten wij zijn geboortedatum, namelijk 6 augustus 1393. Maar hij was dan ook de beroemde pensionaris (juridisch raadgever) te Brussel en schreef, enkele belangrijke kronieken (2).

Vóór 1594 kunnen we wel achterhalen welke familienamen te Gierle veel voorkwamen: WILS - WUYTS - PROOST - VAN CLEUVENBERGEN - LEMMENS - NEEFS - VAN HOECKE - NUYTS - VEREMELDONK en VAN HEMELDONK en GRIELEN.

Sedert 1594 weet men dus precies de naam en geboortedatum van elke Gierlenaar. Thans werd een samenvatting gemaakt van de doopregisters die de periode 1594 - 1803

bestrijken. Enkele merkwaardigheden die wij bij het onderzoek van deze registers opmerkten, willen wij U niet onthouden.

Zo geven wij hier de namen van de familienamen die het meest voorkwamen in de doopregisters. In deze lijst vindt U de familienamen waarvan er tussen 1594 en 1803 minstens twintig geregistreerd werden. De cijfers achter de familienaam duiden op het aantal personen die gedurende de gezegde periode met die familienaam geboren werden:

ADRIAENSEN	20	NEEFS	180
BERTELS	30	NUIJDENS - NOIJDENS	145
BORCHMANS	47	OOMS	20
BOSCH	48	PEETERS	266
CLAES	26	POELS	28
CORNELISSEN	68	PROOST	272
DANEELS	35	PRIJS	34
DE BACKER	32	RAEYMAEKERS	32
DE LAET	66	ROEFS	82
DENS	35	ROMBAUTS	34
DE PEUTER	39	SAS	91
DIELS	157	SMOLDEREN	21
DIERCKX	178	STAPPAERTS	206
DIONIJS	28	STORMS	27
DOCKX	180	VAN CLEUVENBERGEN	83
EMPSENS	39	VAN EIJCK	59
EYSKENS	143	VAN GANSEN	44
GEERTS	127	VAN GELDER	57
GEVERS	26	VAN HEMELDONK	37
GODS	24	VAN HOOGHTE	69
GORIS	38	VAN OUWENHUIJSEN	52
GRIELEN	38	VAN SCHALUIJNEN	32
HAEST	20	VERHOEVEN	153
HERMANS	54	VERLINDEN	57
HEIJNS	54	VERMEULEN	39
JACOBS	408	VERVOORT	76
JANSSENS	48	WILS	29
LUIJCKX	34	WOUTERS	70
MEEUWS	23		
MELIS	20		

De familie Proost telde tussen 1594 en 1604 zo'n tiental gezinnen. Wij mogen aannemen dat in die tijd minstens een derde van de inwoners van Gierle toen familie waren van een PROOST.

Ook nog meldenswaard is dat er bij de familie PEETERS twee broers op dezelfde dag een kind kregen. Hetzelfde overkwam de gebroeders Adriaen en Geraert NEEFS.

In meerdere gezinnen werd een zevende zoon geboren, maar in het gezin van Adriaen VERLINDEN en Catharina CNAEPS kwamen er nadien nog twee jongens bij: negen zonen dus zonder één meisje !

In het gezin van Joannes VERACHTER kwam er op 21 oktober 1626 een drieling ter wereld. Twee jaar later kwam er nog een tweeling bij !

Tussen 1594 en 1803 zijn er te Gierle vijfenvijftig tweelingen geboren.

Op Allerzielen 1776 werden er te Gierle drie kinderen geboren.

In de door ons vermelde periode werden er zo'n vijfenveertig onwettige kinderen geboren. De moeders van die kinderen zijn nadien in de meeste gevallen getrouwd en hun toestand kon aldus gelegaliseerd worden. Toch willen wij hier enkele merkwaardige gevallen aanhalen:

Zo werd gedoopt Theresia, onwettige dochter van Joanna VERAERT van Lichtaart. Als peter en meter fungeerden J. PELCKMANS en Theresia MEEUWS. De moeder verklaarde onder ede dat zij zwanger werd van een door haar goed gekende jongeman, maar weigerde diens naam te noemen.

Een andere maal kwam te Gierle een onbekende vrouw toe met een pasgeboren kind en zij verklaarde aan de pastoor dat zij te Balen bij Mol was bevallen en dat haar man soldaat was in de legers van de hertog van Beieren. Getuigen verklaarden dat zij de waarheid sprak en aldus kon het kind nadien gedoopt worden.

Gewoonlijk werden bij een onwettige geboorte twee schepenen naar de plaats van bevalling gestuurd en liefst nog op het ogenblik dat de barensweeën bezig waren. Dat was het beste ogenblik om van de moeder de naam van de vader te weten te komen.

Zo werd er nog gedoopt Adriana, onwettige dochter van ene Theresia waarvan wij de familienaam niet konden achterhalen. Peter en meter waren Jan VAN DUPPEN en Adriana VINCENT. De moeder had onmiddellijk, na de geboorte aan onze chirurgijn, Jan Karel Michiel DE BRUCKNEIR verklaard dat een buitendorpse, Jaak HENDRICKX de vader was.

Zekere dag werd er in de schuur van de weduwe LEYSEN op Hemeldonk een kind geboren en gedoopt met de naam Maria. De ouders van dit kind waren arme bedelaars en de pastoor kon niet achterhalen of de ouders al dan niet gehuwd waren. Als peter werd Willem TIBERIUS aangeduid, als meter Margaretha DIELS.

Een andere maal werd Dimpna, onwettige dochter van Elisa GARDEWIJN, gedoopt. De moeder wees als vader een man aan die woonde te Herenthout onder de parochie van Sint-Pieter. Hier fungeerden als peter en meter Peeter DIELS en Dimpna JACOBS. Bij de bevalling waren Peeter WILS en Corneel MEEUWS getuigen.

En als laatste merkwaardig geval noteerden wij de geboorte van een onwettig kind, in dit geval een meisje, waar niemand peter of meter wilde van zijn. Bij gebrek aan getuigen tijdens de bevalling had de

moeder aan de pastoor herhaalde malen onder ede verklaard dat het kind van niemand anders was dan van Peter GORIS, een vrij man toen de bevruchting plaats had, maar voor de geboorte van het kind ondertussen met een andere vrouw getrouwd.

In die "goeie oude tijd" gebeurden dus zeker ook minder aangename dingen. Men mag aannemen dat er dikwijls schrijnend leed was in het hart van menige "bedrogen jonge-dochter".

Vele kinderen stierven op zeer jeugdige leeftijd. Opmerkelijk is het feit dat in vele gevallen het eerste kind kort stierf na de geboorte. Mogelijk mogen wij dit wijten aan het gebrek aan ervaring of de nodige verzorging. En zo gebeurde het dat in meerdere gezinnen te Gierle tot driemaal toe een Catharientje werd gedoopt, omdat de twee vorige gestorven waren

Toch treffen wij in die tijd toch nog grote huishoudens aan: het getal overblijvenden in een gezin schommelde toch dikwijls tussen de vijf en vijftien kinderen !

In vele gevallen bleven de kinderen van de grotere boeren bij hun thuis werken in dienst van hun ouders. Velen werden echter als knecht of meid uitbesteed bij grote boeren, al of niet ver weg van huis. Sommigen leerden een ambacht: spinnen, weven, metsen, schrijnwerken, schoenen maken, kleren maken, brouwen of kuipen maken. Specifiek te Gierle was er in die tijd een messenmakerij op de Venzijde. Speciaal de familie Grielens had zich toegelegd op dit ambacht.

Verscheidenen weken uit naar de steden: Antwerpen, Mechelen, Turnhout, Lier, Breda, 's Hertogenbosch, Brussel en andere. Dank zij de zogenaamde "poorterboeken" van die steden vinden wij heel wat Gierlenaren terug (.3). Wij vermelden hier enkele personen die verklaarden afkomstig te zijn van Gierle.

Zo werden te Antwerpen ingeschreven:

Adriaen HENDRICKX als droogscheerder (wolbewerker) op 13 februari 1542;

Henrick GRIELEN als messmaker op 20 februari 1566;

Stoffel DIERCKX als timmerman op 20 februari 1566;

Antonis GRIELEN als messemaker op 14 november 1569;

Frans LEMMENS als houtbreker op 13 oktober 1570;

Cornelius PROOST als metser op 28 mei 1570;

Petrus NEEFS als tapper op 25 mei 1781; enzovoorts . . .

Te Lier werden volgende Gierlenaren ingeschreven :

Jan THEEUS op 23 augustus 1521;

Petrus JACOBS op 11 juli 1544;

Jan NEEFS als tijkweker op 5 maart 1696; enzovoorts .

- 5 -

Te Breda vinden wij terug:

Joannes FRANCO op 4 oktober 1666;

Cornelius GRIELENS als zeisenmaker op 26 mei 1651;

En te Mechelen:

Aert VAN DEN BROECKE als kleermaker op 14 augustus 1443;

Egidius CLAES als schrijnwerker op 21 augustus 1446;

Henrick VAN DER HEMELDONCK als kremer op 25 juni 1468; enzovoorts.

Velen trokken naar Turnhout en nog andere Nederlandse of Vlaamse steden. Opmerkelijk is dan ook dat het vooral ambachtslui waren die uitweken naar de stad. Zij die te Gierle stierven kregen een plaatsje op het kerkhof rondom de kerk, voorzien van een eenvoudig houten kruis. Men kan er niets meer van terugvinden. Anders was het gesteld met de hogergeplaatste inwoners of meest gegoeden. Zij lieten zich in de kerk begraven en lieten zich een kostbare, zware arduinen zerk maken met een piëteitsvolle tekst opdat zij door het nageslacht niet zouden vergeten worden. Zo treffen wij te Gierle nog een zestigtal zerken aan, ingemetseld in de vloer en ook enkele buiten tegen de gevel van de kerk. E.VAN CASTER publiceerde de opschriften van deze zerken in een boekje welk ongetwijfeld van groot nut zal zijn voor vele stamboomonderzoekers.(4). En zo vinden wij als oudste grafzerk die van de onderwijzer Henrick LEIJSEN, gestorven op 9 oktober 1504. Hij rust hier samen met zijn echtgenote Liesbeth LEMMENS.

Wij willen U de tekst die op de grafzerk van Jan LEIJSEN, eens secretaris van Gierle, staat niet onthouden. Het Latijnse opschrift luidt: " Hier rust Jan Leysen, eens de roem van Gierle; helaas nu als prooi der wormen" !

Voorts treffen wij in de Gielse kerk nog zerken aan van verscheidene priesters en ook van de families DIERCKX, PEETERS, PROOST, SMOLDEREN, BORCHMANS, VERELST en nog enkele anderen.

Mits op de juiste manier bedreven, levert familiegeschiedenis interessante gegevens op en brengt zij ons heel wat boeiende beelden uit ons rijke verleden.

K. NEEFS

Voor de mensen die een onderzoek willen verrichten naar hun familiestamboom is er goed nieuws, althans voor de mensen waarvan hun voorouders te Gierle werden geboren. Ons bestuurslid, Karel Neefs, nam de zware taak op zijn schouders de geboorteregisters van Gierle te bestuderen en ze per gezin samen te vatten, wat enorm oepzoeking zal

vergemakkelijken. Het register dat hij alzo opstelde is te raadplegen in onze eigen bibliotheek van de Heemkundige Kring, doch ook in de bibliotheek van de gemeent te Gierle. Ook op het gemeentehuis te Lille, afdeling burgerlijke stand, werd een exemplaar ter inzage gelegd. En nadere inlichtingen kunnen altijd bekomen worden bij de auteur KAREL NEEFS, Hemeldonk 4 te 2452 GIERLE.

VOETNOTEN:

- (1) -Bisdomarchief Antwerpen, Bundel "Wechelderzande".
-L.BRAEKEN, De Dekenij Herentals (1603-1669), Leuven, 1982, blz.85.
- (2) Zie hierover onder andere:
K.NEEFS, Gierle's uitstraling: enige beroemde Gierlenaren in Driemaandelijks Kontaktblad van de Heemkundige Kring Norbert de Vrijter (Heemkundige Bijdragen nr.6 , Lille, 1984, dl.5, blz.2
- (3) -J.VERBEEMEN, Emigratie uit de Kempen in Oudheid en Kunst, Brecht,(1953), jg.35, blz.3-132.
-E.VAN AUTENBOER, Nieuwe poortersboeken te Turnhout 1536-1662 (Documentatie uit het Turnhouts archief I), Turnhout, 1981.
-E.VAN AUTENBOER, Nieuwe poortersboeken te Turnhout 1663-1800 (Documentatie uit het Turnhouts archief II), Turnhout, 1982.
- (4) E.VAN CASTER, Grafopschriften in de kerk van Gierle, Mortsel, 1985.
Dit werk is nog te koop tegen 275,-fr. Inlichtingen hieromtrent bij K.Neefs, Hemeldonk 4 te Giërle.
Een exemplaar van dit werk werd neergelegd in de gemeentelijke bibliotheek te Gierle.

*DRIEMAANDELIJKS KONTAKTBLAD VAN DE
HEEMKUNDIGE KRING ' NORBERT DE VRIJTER '*

Tweede jaargang nr.12a januari 1986.

Verantwoordelijke Uitgever :

" Norbert de Vrijter " v.z.w.

P.a. Jos Aerts, Boskant 17 2418 LILLE

Heemkundige Kring

" Norbert de Vrijter " v.z.w.

Lokaal: ' Hof d'Intere '

Pastorijstraat 2

2152 WECHELDERZANDE

Rek.nr.954-7353871-55

UITNODIGING VOORSTELLING JAARBOEK - JAARLIJKSE TENTOONSTELLING.

Het bestuur van Uw Heemkundige Kring nodigt U graag uit op de voorstelling van ons derde jaarboek, welke gepaard gaat met de tentoonstelling:

MOLENS EN MOLENBOUW IN DE ANTWERPSE KEMPEN met een speciale

kijk op onze vier deelgemeenten. *Ter plekke kan U ook Uw jaarboek 1985 afhalen welke was inbegrepen in Uw lidgeld van het werkjaar 1985-1986.*

De dagindelingen van de twee tentoonstellingsdagen, ZATERDAG 8

FEBRUARI en ZONDAG 9 FEBRUARI 1986, zien er als volgt uit:

ZATERDAG 8 FEBRUARI: 15u00: Opening van de tentoonstellingstweedaagse met openingsrede door dhr. Dr.J.P. Tricot,

voorzitter van de Nonniuskring (kring voor de studie van de geschiedenis van de geneeskunde te Antwerpen) en kleinzoon van de gekende Dr.Tricot -Royer en van de bij ons nog zeer bekende "madame Tricot" van Poederlee. Onze gast-spreker zal hier dieper ingaan op een artikel van ons jaarboek 1985: de pest in onze vier deelgemeenten in de zeventiende eeuw.

Tijdens en aansluitend op deze openingsrede biedt onze vereniging alle aanwezigen graag een gratis drink aan.

15u15 - 19u00.. gelegenheid om de tentoonstelling te bezoeken en Uw jaarboek af te halen

ZONDAG 9 FEBRUARI: 10u00 - 19u00: *tentoonstelling. In de loop van de namiddag komt een molenaar meer uitgebreide uitleg geven over de tentoongestelde voorwerpen.*

Naar aanleiding van het Jaar van het Bier (1986) ook voorstelling van een artisaan gebrouwen Belgisch bier.

Eveneens tijdens de tentoonstelling bakken wij voor U de echte smoutebollen in smout, geslagen door een waterslagmolen. Ook hier kan U de echte smout nog verkrijgen. Een gelegenheid dus voor de mensen die (nog) eens de smaak van echte smout willen proeven. De opbrengst ervan gaat natuurlijk naar ons restauratieproject van de LiLse slagmolen.

IEDEREEN is van harte welkom in de FEESTZAAL VAN DE GEMEENTELIJKE JONGENSSCHOOL te LILLE (Rechtestraat 69).

Deze tentoonstelling - met talrijke oude dorpszichten - kwam tot stand met de medewerking van v.z.w. Levende Molens en de molenaars van Gierle, Lille, Poederlee en Wechelderzande.

AFHALEN JAARBOEK 1985

Wij wensen nogmaals te benadrukken dat U als lid zelf Uw jaarboek 1985 moet komen afhalen op de bovengenoemde tentoonstelling, tenzij U in het begin van het vorige werk jaar buiten de 350,- frank lidgeld ook 50,- frank verzendingskosten had bijgevoegd. Indien U alsnog Uw jaarboek per post wil thuisbezorgd krijgen, dan dient U wel eerst 50,- frank over te schrijven of te storten op onze rekening nummer 954-7353871-55. Vergeet zeker niet op de mededelingstrook Uw naam en adres te vermelden.

POEDERLEE- HEGGESTOET 1987: ER ZIT SCHOT IN DE ZAAK.

In Poederlee is de(stoet)wagen voorgoed aan het bollen en alles laat voorzien dat poederlee in 1987 een opmerkelijke viering van het 575-Jarig bestaan van het Hegge-wonder tegemoet gaat. Op 14 januari werd overgegaan tot de stichting van de v.z.w. HEGGE-POEDERLEE die de belangen van de stoet zal behartigen. Het ontwerp van de stoet werd door het bestuur reeds goedgekeurd en de gekende akteur, Nolle Versijp, die tevens een waar kunstenaar met de tekenpen is, heeft reeds enkele stoetwagens mooi uitgetekend.

Onze heemkundige kring verleent de genoemde v.z.w. alle steun en zal ter gelegenheid van de viering 1987 een uitgebreide geschiedkundige studie over de Hegge te Poederlee op de markt brengen.

Door de zorgen van het gemeentebestuur zal de kapel tegen 1987 op verantwoorde wijze gerestaureerd worden.

NOG DE HEGGE TE POEDERLEE: FEESTEN KOST GELD. . .

De v.z.w. Hegge-poederlee is nog maar pas opgericht of daar komt het financiële duiveltje alom het hoekje kijken. Stoeten kosten inderdaad een pak geld ... Toch heeft dit bestuur een goede kijk op de zaak en om de financiële problemen van de stoet wat lichter te maken organiseert de v.z.w. Hegge-Poederlee op ZONDAG 23 FEBRUARI 1986 in het MOLLENHOF te Poederlee een reuzekaartprijskamp "Om-ter-meeste-slagen-halen". Kaarten om de goeie zaak heet dat dus. Inschrijven kan vanaf 13 uur mits 100,- frank inleg. Er zou een mooie prijzentafel voorzien zijn. En dat kan toch ook niet anders want poejel is en blijft toch het kaartersdorp bij uitstek. Of niet soms? Allen daarheen !!

GIERLE: GEDENKSTEEN IN DE KERK

In de vorige uitgave van ons kontaktblad vonden wij het gepast de aandacht te vestigen op de prachtig gerestaureerde gedenksteen die ingemetseld is in de zuidermuur van de kerk. Gierle blijkt zijn historische monumenten goed te kennen want prompt kregen wij van her en der uit Gierle de opmerking dat het niet de gedenksteen van FERDINAND Smolderen betrof maar wel die van zijn broer JAN GERARD Smolderen. Inderdaad: ere wie ere toekomt ! Dank aan de vele tipgevers !

WECHELDERZANDE: HUIDEVETTERIJ

Er wordt ernstig werk gemaakt van een studie over de huidevetterij die zich eertijds in de huidige huidevettersstraat bevond en waarvan de inboedel tenslotte naar Rijkevorsel werd overgebracht. Interessant voor deze studie zijn foto's en vooral getuigenissen van mensen die er gewerkt hebben of het vetten van huiden hebben meegemaakt. Mocht U zulke mensen kennen of gekend hebben of weet U nog ergens foto's hier of daar opgeborgen, dan zijn wij uitermate blij met een tip aan Rozette Van de Gender – Dillen, Moereind 22 tel. 03/312 49 03 of hoofdonderwijzer Jules Van Olmen.

LILLE: OUDHEIDKUNDIGE VONDSTEN

Tijdens het optrekken van zijn woning in Laagland nr.31 vond de heer J.Sels een uitzonderlijk mooie gepolijste bijl. Dit prachtig bewerkt exemplaar dateert vermoedelijk van het einde van de steentijdperk (ongeveer 3000 voor Christus) en is daarmee vermoedelijk het oudste teken van menselijk verblijf in onze gemeente ! Er zit geschiedenis in de grond te Lille !

WANDELING DOORHEEN DE SAGEN EN LEGENDEN ROND DE HAARLEBEEK TE LILLE

Wegens het overdonderende succes van de vorige WANDELING DOORHEEN DE SAGEN EN LEGENDEN ROND DE HAARLEBEEK, gemeenzaam "HEKSENWANDELING" genoemd, houdt de heemkundige kring 'Norbert de Vrijter' eraan, in samenwerking met de v.z.w. De Lilse Bergen en het Ministerie van Cultuur afdeling Volksontwikkeling, dit aantrekkelijk initiatief te herhalen voor de vele gegadigden die nog graag dit merkwaardig evenement willen meebeleven.

Inderdaad trekt op VRIJDAG 21 FEBRUARI 1986 "heksenmeester" Louis Verstappen met de hulp van drie ervaren gidsen weer door de Lilse en Gielse bossen om U in te wijden in de vele Lilse, Gielse, Wechelse en Vlimmerse sagen en legenden. Ontmoetingen met legendarische figuren zoals de Lilse en Wechelse heksen Mie Van Dore, Mie Verberten.. Fie Trut en Mie Wout; de geest van de vermoorde Croatische jonkheer; de Zwarte Honden; den Brandenden Scheper of de geest van Smalebroeken zijn niet onmogelijk. Opmerkelijk is echter wel dat de voornoemde sagen en legenden verteld worden op de plaats van het gebeuren zelf en dat deze merkwaardige verhalen een geschiedkundige achtergrond bezitten. Maar ... waarom het zelf eens niet meebeleven?

Om deel te kunnen nemen is inschrijven een vereiste. Dat kan mits telefonisch of persoonlijk contact met **JOS WILLEMS**, HEIEND 7 te 2418 Lille, tel.014/55 73 57 en mits een inschrijvingsgeld van

150,-fr. per persoon. Hierin zijn begrepen een deugddoende (?) heksendrank, een op het vuur geroosterde haring, brood en koffie + een drie uur durende wandeling.

Enkele praktische punten en afspraken:

- Samenkomst op parking B van het recreatiedomein De Lilse Bergen te Gierle.~
- Vertrek ten laatste 19 uur stipt!
- Zaklampen zijn hoe dan ook verboden! Stal- en petroleumlampen worden wel graag toegelaten.
- Aangepast wandelschoeisel wordt aanbevolen.
- De inschrijvingen worden op zaterdag 15 februari afgesloten. Haast U: het aantal deelnemers is beperkt!
- Alle inlichtingen op bovengenoemd adres.
- Deelnameprijsvermindering voor 3+ers en houders CJP-kaart.

-1-

HEEMKUNDIGE BIJDAGEN NR. 15.

Het bewogen leven van een poederleese veldwachter tijdens de Franse en Hollandse overheersing. (1770 - 1840).

***PEETER ROOSBROECKX**, geboren op 2 februari 1770 en gehuwd met Elisabeth Van Aelst, had twee zonen die geboren werden in 1800 en 1803 en woonde te Poederlee in een huurwoning in de helft van de Zielestraat. Deze doodgewone huisvader, zoals de meesten waren, verwierf echter het ambt van veldwachter, zoals blijkt uit zijn officiële benoeming op 15 Prairial van het republikeinse jaar II (nieuwe Franse tijdrekening)(l), zijnde 3 juni 1794. . Eerder vervulde hij de taak van vorster: deurwaarder en roeper van de schepenbank, maar de nieuwe Franse overheid verving dit ambt door dat van veldwachter, waardoor hij meer politionele bevoegdheden kreeg. Peeter Roosbroeckx was als Poeljelse vorster benoemd in 1792. Daarvóór oefende hij het beroep van zeeldraaijer uit.*

Het ambt van veldwachter was grotendeels een ambt van eer: voor de grootte van het loon hoefde men dit ambt zeker niet uit te oefenen. Aanvankelijk was zijn wedde inderdaad een vergoeding in graan en deze kreeg hij met de gunst van en door de boeren. Gelukkig kreeg hij ook het roepgeld toebedeeld bij de openbare verkopen. In het jaar IX (1801) werd hem reeds een jaarwedde van 200 franse franken toebedeeld en in 1814 werd zijn wedde herzien op 200 franken plus een loopen graan welke de waarde had van rond de 100 franken. Later werd deze wedde op 300 franken gebracht en betaalde de gemeente ook zijn kledij. En inderdaad bewijst een telling van 1813 dat de veldwachter zeker niet tot de gegoede klasse van het dorp behoorde. Deze telling peilde naar het vermogen en de bezittingen van alle inwoners tussen de veertig en de zestig jaren oud. De klasse van meer begoeden bestond uit enkele landbouwers, wevers, zeeldraaiers, de smid en de kuiper (een molenaar had poederlee nog niet). Onze veldwachter werd ingedeeld bij diegenen die geen bezit aantoonde: acht dagloners, een wever en ook de onderwijzer-koster! Dat deze laatste ook tot deze klasse behoorde, is niet zo verwonderlijk als men weet dat hij te poederlee nog lange tijd in graan werd vergoed. poederlee was zeker en vast een arme gemeente met amper 594 inwoners in 1822.

Nochtans kon onze veldwachter lezen en schrijven en sprak hij zelfs een mondje Frans want op vraag van de sous-prefet (huidige arrondissementscommissaris) van Turnhout of de veldwachter al dan niet tweetalig was en zijn processen-verbaal

- 2 -

juist kon opmaken, antwoordde de maire (burgemeester) van poederlee in november 1810: "Il sait très bien 'Lire et écrire le flamand et parle un peu le français mais ne peut point rédiger ses proces-verbaux". Voor de uitoefening van zijn ambt was hij "Très zélé et actif": zeer trouwen aktief.

Tijdens het Franse regime was hij te Poederlee niet zo geliefd om reden dat hij genoodzaakt was mee te werken aan de pijnlijke oproeping van de "conscrits" de jongens die verplicht werden in de Franse legers te dienen (2). Verder stond hij noodgedwongen in voor het opzoeken en aangeven van deserteurs; de uitvoering van de Franse opeisingsbevelen van de zware en menigvuldige leveringen van rogge, tarwe, haver, hooi, strooi, hout en paarden voor het gehate Franse leger en het wegvoeren van deze karrevrachten naar de verschillende legerplaatsen in het Departement des Deux-Nèthes (huidige provincie Antwerpen).

In mei 1815 begonnen de problemen voorgoed. Te poederlee logeerde een afdeling van het "l'armée prussienne" (afdeling van het Franse leger) en zij eisten een contingent rogge en haver op. Boer Jan-Baptist Van der Schoor van Heerle moest een veertel rogge en drie veertel haver leveren als zijn aandeel in het contingent. Veldwachter Roosbroeckx werd belast met het ophalen ervan... maar hij werd op felle tegenstand en verwensingen onthaald en uitgescholden voor dief. Ook zijn overste, de maire (burgemeester), kreeg deze scheldnaam toegehoond. De maire legde dan ook klacht neer bij de "sous-intendant" (verantwoordelijke voor de militie en organisatie van de legerbevoorrading in het arrondissement) en bij de rechtbank. Vermoedelijk bleef deze klacht zonder gevolg wegens de val van het Franse keizerrijk door de slag van Waterloo op 18 juni 1815. Deze nederlaag had nog een ander gevolg voor Poederlee: maire Peter Proost werd als "oorlogsburgemeester" de laan uitgestuurd"temeer daar er veel betwistingen – vooral van financiële aard - met de inwoners waren.

Veldwachter Peter Roosbroeckx bleef.

Burgemeester Caeymackx richtte op 14 juni 1816 een brief tot de oversten of "capitains der borgelijke Wacht" van Poederlee. Hij pleitte voor de inrichting van een burgerwacht die dag en nacht toezicht zou houden in de gemeente, dit in samenwerking met de "marrechausée", welke laatste de voorloper is van de huidige rijkswacht. De nieuwe maire stelt deze maatregel voor wegens "de menigvuldige dief- en Baanstrooperijen, de schromelijke somenatie van geldsommen, by weze van Brandbrieven enzoverder ...". Deze burgerwacht zal zowel bij dage als bij nacht, van de morgen tot in de avond, de graan- en andere velden, de bossen en andere verholten plaatsen doorzoeken en

- 3 -

bewaken omdat hier de kwaaddoeners tegen de dageraad hier steeds hun toevlucht zochten. Het is duidelijk dat de overgang van het Franse regime naar de Hollandse overheersing gekenmerkt werd door armoede en onrust allerhande.

Dat de veldwachter naast zijn gewone veldwachterstaak ook nog als boswachter voor de baron van Poederlee fungeerde, bewijzen wel de twee processen die door Peter Roosbroeckx werden opgemaakt. De desbetreffende stukken werden door de burgemeester in het Frans opgesteld, maar door de veldwachter ondertekend.

Een eerste, opgemaakt op 3 februari 1818, betrof drie stropers van Lille, "chassant sans permis de port d'armes avec deux chiens, dits Bracq" (die zonder toelating van wapenbezit met twee honden, Brakken genaamd, aan het jagen waren).

Het andere proces verbaal, van 25 februari 1818, was gericht tegen ene Jan-Baptist Steurs die in het bos van de baron in de Aart betrapt werd met het afdoen en wegvoeren van dood hout.

Dan volgt het dramatische gebeuren.

Op 21 april 1818 ontving burgemeester Caeymacx van Poederlee die te Lichtaart woonde, het bezoek van landbouwer Jan Frans Van Opstal, die afkomstig was van Achterlee in Lichtaart. Deze had die morgen bij het opstaan om vijf uur onder de deur of in het mozegat een brandbrief gevonden met de eis om een som van 150 franken te leggen onder een plank achter de Heggekappel te Poederlee. Dit moest gebeuren om 7 uur 's avonds, wat Jan Frans Van Opstal ook deed: hij had er een bedrag van 24 Franse kronen gelegd. Meer duidelijkheid schept ons de brandbrief die in het Nederlands was opgesteld:

“

Vanopstal

Ik laet weten als dat gy op den een en twintigsten april dat is maendag aenstaende s'avonds ten Zeven uren sult brengen honderd en vyftigh frans gelt tot poeyel aen de Heg Kappel, achter den autaeer : daerleet een plank, daer sult het onderleggen te weten 150 franken in een bors vast toegebonnen en desen brief ook in de bors steken of ik zal u huys en al wat u aengaet door het vier vernielen en gy aen iemant segt.. salck u nog eens sooveel geld doen geven en als gy betaelt sal ik u mijn leven geen meer vragen.

Op de rugzijde van de brief stond: “Jan Francus Van Opstal tot Achterl.”.

Ongelukkig voor de dader van deze brandbrief ging het slachtoffer ermee naar de burgemeester van Poederlee, die notaris was te Lichtaart. Deze herkende natuurlijk dadelijk het geschrift van de veldwachter van Poederlee en op 22 april 1818 werd Peter Roosbroeckx door de marechaussée voor burgemeester Caeymacx gebracht

als verdacht de brandbrief te hebben geschreven. De veldwachter kon niet loochenen dat hij de schrijver was van de brandbrief en hij bekende deze op 18 april omstreeks 9 uur 's avonds onder de buitendeur van Van Opstal gestoken te hebben.

Op 22 april werd er op bevel van de procureur ten huize van de veldwachter, die thans op het Vossel (dorp) woonde, een huiszoeking gedaan. In een keukenkast en in een lade werden verscheidene papieren gevonden in verband met opeisingen en leveringen aan het Franse leger en ook een vierde van een blad wit papier. Dit vierde blad hoorde bij het resterende blad waarop de brandbrief was geschreven. Het huis werd van de kelder tot het dak overhoop gehaald, alle slaappleatsen en zelfs de klederen welke de vrouw droeg werden zorgvuldig doorzocht. De inkt en de schrijffpen werden niet gevonden. Alle geschriften van de veldwachter en het bezwarend stukje papier werden in beslag genomen.

De veldwachter werd afgezet en onderging een zware straf. Pas in 1840 werd hij uit de gevangenis van Gent vrijgelaten, zeventig jaar oud ... De arme echtgenote moest ondertussen zelf maar in haar onderhoud voorzien. Er was vreselijke armoede in het huisgezin Roosbroeckx-Van Aelst.

Deze gebeurtenissen bewijzen eens te meer dat de veldwachters van die tijd maar amper wisten hoe de (financiële) eindjes aan elkaar te knopen zodat zij noodgedwongen moesten overgaan tot onwettige praktijken om aan geld te geraken! Hetgeval Van Roosbroeck is in dit verband zeker geen alleenstaand geval, want ook te Lille grepen soortgelijke gebeurtenissen plaats: hier werd in juli 1818 veldwachter Frans Bergys afgezet omdat hij in juni 1818 medeplichtig werd bevonden aan het schrijven van een brandbrief te Lille. Ook hier lag armoede aan de grond van deze brandbrief! (3).

VOETNOTEN:

- (1) *De Franse republikeinse kalender werd ingesteld in 1793, maar werd geacht aan te vangen in de nacht van 21 op 22/9/1792. Het jaar bestond uit 12 maanden van elk 30 dagen. In 1805 werd zij door Napoleon terug opgeheven.
E.STRUBBE en L.VOET, De chronologie van de middeleeuwen en de moderne tijden in de Nederlanden, Antwerpen, Amsterdam, 1960, blz;(49-50).*
- (2) *Lees hierover een prachtige bijdrage van K.NEEFS, Met Napo2eon van Gierle naar Moskou, in Jaarboek van de Heemkundige Kring Norbert de Vrijter, jg.II,(1984), blz.75-100.*
- (3) *J.AERTS en J.WILLEMS, Lille het Croatendorp, Lille, 1981, blz.89.*

K.JACOBS, eresecretaris Poederlee.